

แม่ชี : สตรีผู้นำทางแห่งรักสำหรับเยาวชน^๑
Nun : Woman who guides the way of love

มนตรี สิริโรจนานันท์ Montree Sirarajanant^๒

บทคัดย่อ

บทความนี้ พัฒนามาจากงานวิจัยในโครงการจัดการความรู้เรื่อง “ศิลปะแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธสู่ทางแห่งรักสำหรับเยาวชนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง” โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานให้แก่แม่ชีในเครือข่ายไทยพัฒนา และเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่เยาวชนได้มีภูมิคุ้มกันเชิงคุณธรรมจริยธรรม โดยคณะผู้วิจัยได้ออกแบบการจัดการความรู้ด้วยวิธีการ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นแรก คือ การสังเคราะห์องค์ความรู้สู่นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเชิงจริยธรรมและคุณธรรม ขั้นที่สองคือ การจัดฝึกอบรมครูนักจัดการเรียนรู้โดยมีแม่ชีในเครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนา ๒๗ แห่งทั่วประเทศไทยเป็นเป้าหมาย และขั้นที่สาม คือ การจัดฝึกอบรมเยาวชน จำนวน ๔ ครั้ง มีเยาวชนได้รับการอบรมจำนวน ๒๕๕ คน สำหรับการประเมินผลโครงการจัดการความรู้นี้ ทางคณะผู้วิจัยได้ออกแบบการประเมินผลด้วยขั้นตอนวิธีการเชิงสำรวจ การสังเกตการณ์ และการถอดบทเรียน เป็นตัวชี้วัดผลของการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง และผลที่ได้มาวิเคราะห์และอภิปรายผล

ผลการการวิจัยพบว่า โครงการนี้ได้ช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ ทักษะ เทคนิคและกระบวนการอบรมให้แก่แม่ชีเพื่อเตรียมความพร้อมเป็นครูนักจัดการเรียนรู้ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันเชิงจริยธรรมและคุณธรรมสำหรับให้แก่เยาวชน ผลลัพธ์จากโครงการพบว่า เยาวชนกลุ่มเป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลง คือ มีความรักในตนเอง เรียนรู้จักที่จะไว้วางใจเพื่อน มีความกล้าหาญ เรียนรู้ในเรื่องของความสามัคคี ได้สัมผัสกับความอ่อนโยนภายในจิตใจและมีสติรู้เท่าทันกับการป้องกัน มีภูมิคุ้มกันทางใจมากขึ้น และยังได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่อง “เพศสัมพันธ์” ในกระบวนการเรียนรู้ แม่ชีในฐานะครูนักจัดการเรียนรู้ได้มีการเปลี่ยนแปลงตนโดยเฉพาะในเรื่องภาวะความเป็นผู้นำ มีความกล้าหาญ กล้าแสดงออกมากขึ้น เรียนรู้การอยู่ร่วมกับทีมในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถเรียนรู้ ทำเข้าใจความหมายของ

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของข้อค้นพบจากงานเรื่อง “ศิลปะแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธสู่ทางแห่งรักสำหรับเยาวชนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง” ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย โครงการจัดการความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผลงานวิจัยและนวัตกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙

^๒ ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญาและวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Department of History Philosophy and English Literature, Faculty of Liberal Arts, Thammasart University, Thailand.

คำว่า “รัก” (ความเมตตา) ในพระพุทธศาสนาผ่านบทบาทของคนที่ทำงานในโครงการ ตลอดจนถึงตระหนักปัญหาทางเพศที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ประการที่สำคัญ คือ แม่ชีได้แสดงศักยภาพและบทบาทของผู้หญิงในพระพุทธศาสนากับการทำงานเพื่อสังคม

คำสำคัญ : แม่ชี, ทางแห่งรัก, เยาวชน

Abstract

This article has been developed from a research study conducted under the Knowledge Management Project, entitled “Buddhist Approach to Learning through Loving-Kindness for Youths Facing Difficult Life Conditions”. The project aimed at adopting Buddhist practices in empowering teenagers in dealing with their life problems. It involved arming the nuns participating in Thai Pat sangkmita nun Network with body of knowledge as well as training skills required to boost teenagers’ moral and ethical immune system. The study was divided into three phases. Firstly, the body of knowledge was synthesised into knowledge innovation that built moral and ethical immune system in teenagers. Then, training of the nuns participating in the 27 Thai Pat sangkmita nun Network nationwide was conducted. Finally, 4 sessions of youth camps for the target groups, with the total of 245 participants, were carried out, each followed by project evaluation. Data collection was carried out using questionnaire, observation, and lesson-learned strategy.

The findings indicated that the nuns and the teenagers benefited from their participation in the program. The nuns’ training project successfully built the body of knowledge and equipped them with skills and techniques required for the task. They improved their leadership skills, self-confidence, self-expression, teamwork and appreciated the true meaning of ‘compassion’ through their roles as facilitators in the project. Moreover, they developed understanding about teens’ sex problems in the current society. The teen participants gained their moral and ethical immune system. They experienced positive changes. The program proved successful in improving their self-esteem and confidence. They learned to be more trustful and developed the sense of unity. The participants became more compassionate, emotionally stronger, and more conscious in

dealing with their problems. Finally, they gained correct understanding of sex education.

Key words: nuns, path of love, teenagers

๑. บทนำ

สังคมไทยกำลังประสบปัญหาเด็กและเยาวชนที่ประสบความยากลำบากเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาความยากจน ปัญหาเด็กและเยาวชนขาดโอกาสทางการศึกษา รวมถึงปัญหา ยาเสพติด และอาชญากรรมเด็ก ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อมิติของชีวิตทั้ง ทางด้านร่างกาย และจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนซึ่งเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของประเทศและอนาคตของสังคมในการพัฒนามนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ร่วมกับแนวคิดการริเริ่มสร้างประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ASCC (ASEAN Socio-Cultural Community) เพื่อสร้างคุณภาพชีวิต สวัสดิการสังคมความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นฐานความร่วมมือของภาคี จนสรรสร้างสังคมได้อย่างยั่งยืนและมีความสุข ภายใต้การใช้แนวคิดตัวชี้วัด GDH “ความสุขมวลรวมภายในประเทศ”(Gross Domestic Happiness) หมายความว่าถึงภาพรวมของชีวิตประชาชนทั้งประเทศ คือ การอยู่ดีกินดี (well-being) ความพึงพอใจในชีวิต (lifesatisfaction) คุณภาพชีวิต (quality of life) และความต้องการ ความคาดหวังใน ชีวิต

(selfactualization)^๑

ในปัจจุบันเยาวชนยังคงเผชิญกับสภาพปัญหาความยากลำบากที่เกิดขึ้น นับเป็นปัญหาสังคมที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ของแม่วัยรุ่นหรือที่เรียกว่า “แม่วัยใส” หรือวัยรุ่นหญิงที่ตั้งครรภ์อายุน้อย จากข้อมูลสถิติแม่วัยใสของประเทศไทยพบว่า ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์สูงเป็นอันดับสองของอาเซียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพ อาทิ ความเจ็บป่วยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกาย ได้แก่ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะโรคหนองใน (Gonorrhoea) ปีละกว่า ๖,๐๐๐ คน และหูดหงอนไก่ (Condyloma) ปีละประมาณ ๒,๔๐๐ คน นอกจากนี้ยังพบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ ๑๕-๔๕ ปี (ร้อยละ ๘๕) ที่ติดเชื้อเอชไอวีหรือกลุ่มผู้ป่วยโรคเอดส์ให้ข้อมูลว่า ติดเชื้อมาตั้งแต่วัยรุ่นอาการจะปรากฏภายหลังประมาณ ๘ ปี เป็นต้นมา^๒ ท่ามกลางสภาพ

^๑ วรวิทย์ พุ่มทอง และตฤณีย์ นพคุณ, “ดัชนีวัดความสุขของภาครัฐและภาคีพัฒนา,” วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ ๔๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม, ๒๕๕๐) หน้า ๖๖ (๖๒-๖๘)

^๒ “สถิติแม่วัยใส” ไทยติดอันดับสองของอาเซียนเร่งจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องเพศ. แหล่งที่มาจาก

ปัญหาเหล่านี้ หน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรภาคประชาสังคม ได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ ค้ำครองและแก้ไข้ปัญหาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชนที่ประสบปัญหาความยากลำบากที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ สถาบันศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในงานด้านกาให้ความช่วยเหลือ แก้ไข เยียวยา ฟ้นฟูและพัฒนาตลอดจนมีการดำเนินงานด้านการศึกษา สังคมสงเคราะห์ การจัดบริการทางสังคมเพื่อช่วยแก้ไข้ปัญหาเด็กและเยาวชนที่ประสบปัญหาความยากลำบากได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะสถาบันแม่ชีไทยและเครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนา ๒๗ แห่ง เช่น โรงเรียนธรรมจารินีวิทยา จ.ราชบุรี มูลนิธิธรรมานุรักษ์ จ.กาญจนบุรี โดยมีการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อฟื้นฟู เยียวยาเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางสังคมและจัดการศึกษาเพื่ออบรมคุณธรรมและจริยธรรม

แม้ว่าภาคส่วนต่างๆ ของสังคมได้มีการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือ แก้ไข เยียวยาพัฒนาเยาวชนที่ประสบปัญหาความยากลำบากมาโดยตลอด ทว่าปัญหาของเยาวชนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาทางเพศ ยังมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สถานการณ์ความไม่มั่นคงต่อชีวิตเยาวชนยังคงต้องได้รับการช่วยเหลือและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ในแง่การปฏิบัติการทางสังคมสงเคราะห์ เครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนาได้เสริมสร้างพื้นที่การเรียนรู้และจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนที่ประสบความยากลำบาก โดยได้ตระหนักถึงความสำคัญ

และพยายามแก้ไข้ปัญหา ทั้งกลุ่มเป้าหมายเยาวชนที่ขาดแคลนโอกาสทางการศึกษาในระบบ กลุ่มเยาวชนที่ประสบปัญหาครอบครัวแตกแยก กลุ่มเยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงกับปัญหาทางเพศในการตั้งครรรภ์ไม่พึงประสงค์ เป็นต้น แม้ชีกกลุ่มนี้ได้บ่มเพาะคุณค่าของคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเยาวชน ให้ตระหนักถึงคุณค่าในตนด้วยการมีพลังแห่งความรักในมิติต่างๆ (ความรักในตนเอง ความรักในครอบครัว ความรักกับกลุ่มเพื่อนและความรักแบบหนุ่มสาว) ให้รู้จักความรักอย่างเข้าใจ ประกอบกับการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสิ่งแวดล้อมควบคู่กับหน้าที่ของตนได้อย่างถ่องแท้ เครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนาจึงได้ริเริ่ม “โครงการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ทางแห่งรัก” เพื่อปฏิบัติการในการให้ความสงเคราะห์แก่เยาวชนที่ประสบความยากลำบาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนั้น ได้ก่อให้เกิดภาคีความร่วมมือที่มีเป้าหมายและทิศทางร่วมกันในการแก้ไข้ปัญหาดังกล่าว โดยมีทางโครงการปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนา และเสมสิกขาลัย เป็นองค์กรในการขับเคลื่อนการจัดการความรู้ในชื่อโครงการ “ศิลปะแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธสู่ทางแห่งรักสำหรับเยาวชนที่ประสบปัญหาความยากลำบาก” คณะผู้วิจัยเห็นว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อแปรเปลี่ยนให้กลุ่มเยาวชนได้มีภูมิคุ้มกันเชิงจริยธรรมและคุณธรรม สามารถจัดการกับทัศนคติ ภาวะอารมณ์ทางลบ และป้องกันปัญหาทางเพศของตน จนเกิดพัฒนาการด้านทางจิตใต้

เข้มแข็ง มีความสุข อันจะช่วยหนุนเสริมสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพจนสามารถเป็นตัวอย่างให้แก่เยาวชนอื่นๆ ที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันได้ต่อไปในอนาคต

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสริมสร้างศักยภาพความรู้ทักษะในการปฏิบัติงานให้แก่แม่ชีในเครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนา โดยใช้ศิลปะแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน และเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่เยาวชนที่ประสบปัญหาความยากลำบากได้มีภูมิคุ้มกันเชิงคุณธรรมจริยธรรม

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงการจัดการความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนในการวิจัยไว้ ๒ ขั้นตอน คือ สังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัย จากนั้นจึงได้นำความรู้ที่ได้ไปจัดเป็นโครงการฝึกอบรมครู(แม่ชี) เพื่อที่จะได้เป็นผู้ฝึกอบรมในโครงการให้แก่เยาวชน

ขั้นตอนแรก คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเยาวชนและบทบาทของแม่ชีจาก ๓ แหล่งหลัก ได้แก่

๑) จากวิทยานิพนธ์ของ ยุพิน ประเสริฐพรศรี, (๒๕๕๗) เรื่อง “แนวทางและรูปแบบการปฏิบัติงานแนวพุทธในการให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ประสบกับความยากลำบาก: กรณีศึกษา อารามภิกษุณีนิโรธาราม อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ประเทศไทย และโครงการพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนา (คพพ.) นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว” ๒) จากวิทยานิพนธ์ของ แม่ชีจตุภา ทรรพสุทธิ์, (๒๕๕๓) เรื่อง “บทบาทแม่ชีของพระพุทธรูปศาสนาในฐานะผู้บริหารองค์กรที่มีกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนกรณีศึกษา มูลนิธิธรรมานุรักษ์ และ ๓) จากตำราของ ผศ.ดร.มนตรี สิระโรจนานันท์ (สืบดวง), (๒๕๕๖) เรื่อง “สตรีในพระพุทธศาสนา”

ขั้นตอนต่อมา คณะผู้วิจัยได้จัดโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ครูนักจัดการเรียนรู้ และจัดโครงการฝึกอบรมเยาวชน โดยได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

๑) จัดฝึกอบรมครูนักจัดการเรียนรู้ “ศิลปะแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธสู่ทางแห่งรัก” โดยมีวิธีการในการดำเนินงาน ขั้นแรก คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย : ได้แก่ คณะครูและแม่ชีในเครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนาเข้าร่วมเป็นผู้ช่วยจัดฝึกอบรม จำนวน ๒๑ รูป/คน (จากโรงเรียนและศูนย์เรียนรู้ ๑๐ แห่ง โดยเป็นพระภิกษุ ๓ รูป แม่ชี ๑๑ ท่าน และฆราวาสชาย-หญิง ๗ คน) ขั้นที่สอง จัดฝึกอบรมตามแผนงานที่กำหนดไว้ ขั้นที่สาม ประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรม

๒) การจัดฝึกอบรมเยาวชนประมาณการที่ตั้งไว้ จำนวน ๓ รุ่น รุ่นละ ๖๐ คน (๑๘๐ คน) และประเมินผลการฝึกอบรมหลังจากได้รับการฝึกอบรมแล้ว (เมื่อถึงเวลาจัดฝึกอบรมจริงมีหน่วยงานที่จะขอเข้าร่วมฝึกอบรมเพิ่มขึ้นเป็น ๔ รุ่น มีเยาวชนเข้าร่วมอบรมจำนวน ๒๔๕ คน)

๓) สถิติสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การประเมินผลเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงสำหรับครูนักจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การสัมภาษณ์, การเขียนเรียงความร้อยแก้ว, ถอดบทเรียนโดยผ่านกิจกรรมบอกเล่า

เรื่องราวในกิจกรรม “บันทึกนักเขียน” กิจกรรม “ผั่งก้างปลา” (นำเสนอกลุ่มย่อย) และกิจกรรม บารอมิเตอร์ (barometer) เพื่อวัดระดับความพึงพอใจในหลักสูตรของกระบวนการเรียนรู้ในโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงสำหรับเยาวชน ใช้การเขียนเรียงความสะท้อนการเปลี่ยนแปลงภายหลังการเข้าค่ายเยาวชน ๓ วัน ๒ คืน

ในด้าน การรู้จักและเข้าใจตนเอง (ความรัก) ผ่านกิจกรรม “ต้นไม้แห่งตัวฉัน”

ในด้าน ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศ

ในด้าน ความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนกับความกล้าเปิดใจในการเรียนรู้

การประยุกต์ใช้มาตรวัดการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมการเรียนรู้ “ต้นไม้แห่งตัวฉัน” มาตราวัดเพื่อค้นหาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ก่อนและหลังในการจัดฝึกอบรมค่ายเยาวชนเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องเพศและการรู้จักตนเอง การมองสะท้อนตนผ่านการให้คะแนน โดยใช้มาตรวัดแบบ Rating Scale ๕ ระดับ ประกอบด้วย ๕ ตัวเลือก คือ มากที่สุด ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

๔. ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงการจัดการความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์ ในเบื้องต้นจึงต้องมีการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยก่อน แล้วจึงนำองค์ความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้จัดทำเป็นโครงการฝึกอบรม ดังนั้น ผลการวิจัยจึงมี ๒ ขั้นตอน คือ

๔.๑ ผลจากการสังเคราะห์องค์ความรู้สู่งานวิจัย

การสังเคราะห์องค์ความรู้ โดยพัฒนามาจากข้อค้นพบจากผลงานวิจัย ๓ เรื่อง เพื่อไปสู่เป้าหมายของการจัดการความรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผลงานวิจัย กล่าวคือ เพื่อสร้างทักษะในการปฏิบัติงานให้แก่แม่ชีในเครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนา โดยใช้ศิลปะแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ เยาวชนที่เสี่ยงกับการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ (แม่วัยใส) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่เยาวชนที่ประสบปัญหาความยากลำบากได้มีภูมิคุ้มกันเชิงคุณธรรมจริยธรรมและเสริมสร้างศักยภาพความรู้ โดยมีผู้ปฏิบัติงานที่เรียกว่า ครูฝึกอบรมที่เป็นนักบวชคือ กลุ่มแม่ชีไทยพัฒนา ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยมีสาระสำคัญ ๓ ประการคือ ๑) แนวคิด หลักการ ในการพัฒนามนุษย์และสังคมแนวพุทธแบบองค์รวม ๒) การเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ ทักษะในการปฏิบัติงานให้แก่ครูฝึกอบรมในเครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนา ๓) พุทธวิธีในการสร้างภูมิคุ้มกันเชิงคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน

๔.๑.๑ แนวคิดการพัฒนาคนุชย์ และสังคมแบบองค์รวม

การพัฒนาคนุชย์แนวพุทธมุ่งเน้นพัฒนาคนให้มีความเจริญงอกงาม ฝึกฝนตนให้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดี มีการศึกษาที่สมบูรณ์ พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า การศึกษาที่สมบูรณ์แบบคือ วงกลมที่ค้อมครองโลกถึงที่สุด การศึกษาต้องดำเนินไปอย่างสมบูรณ์แบบด้วยสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ได้แก่การปฏิบัติที่ถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิต และความรอบรู้ สิ่งที่มีนุชย์จะต้องรู้ไม่ใช่เรียนแค่ตัวหนังสือ(ปริยัติ)ต้องเรียน ต้องลงมือปฏิบัติ(ปฏิบัติ) และได้รับผลของมัน(ปฏิเวธ) ควบคู่ไปด้วย^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า การพัฒนาคนคือการพัฒนาเพื่อให้มีชีวิตที่ดีงาม มีอิสรภาพ มีความสุข พัฒนาเพื่อให้คนเต็มคน โดยเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อม เช่น การพัฒนาจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่พัฒนาคนต้องพัฒนาแบบองค์รวม โดยเป็นการพัฒนาเพื่อทำให้เขามีชีวิตที่ดีงาม งดงาม ประณีต มีอิสรภาพ มีความสุข และในการพัฒนาให้คนเต็มคนจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการปฏิบัติด้วยการฝึกฝนและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตน^๖

^๕ พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาที่สมบูรณ์แบบ : คือวงกลมที่ค้อมครองโลกถึงที่สุด, (กรุงเทพฯ : อุษาคารพิมพ์, ๒๕๔๙) หน้า ๙๗-๙๘ เรื่องไตรสิกขา มีแหล่งที่มาจาก อด.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๑

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทยฯ, หน้า ๒๗-๒๘ อ้างจาก

พร้อมกันนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายไว้ อีกว่า ในการน้อมนำไตรสิกขามาฝึกฝนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเกิดผลลัพธ์ผ่านชุดประสบการณ์ของการเรียนรู้ อย่างเข้าอกเข้าใจ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคล ชุมชน และสังคม ค่อยๆบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความรัก ความกรุณา ความกล้าหาญ และความเสียสละให้เติบโตและงอกงาม ด้วยการฝึกอบรมภาวนา คือ ทำให้เจริญทางร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา ได้อย่างเต็มกำลังและความสามารถ รวมความว่า การพัฒนาคนุชย์แนวพุทธต้องเน้นไปที่การพัฒนาแบบองค์รวมคือ เป็นการพัฒนาให้มีความเชื่อมโยงกับสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติทั้งหมด ควบคู่กับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยเป็นการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายแห่งการมีชีวิตที่ดี^๗

ในการฝึกฝนและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ตนและพัฒนาเยาวชนนั้น จำเป็นต้องพัฒนา 3 แคน ตั้งแต่การพัฒนาแดนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (ศีล) ด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมทางสังคม รู้จักใช้อินทรีย์สังวอร์ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) ให้เป็นประโยชน์กับการศึกษา รู้จักการประมาณตน ฝึกฝนตนสร้างสรรค์งาน ซึ่งตรงตามจุดหมาย (พัฒนา

http://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/integrated_development_of_thai_children.pdf (๗ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๕-๑๘

ชีวิต) พัฒนาแกนภาวะจิต(สมาธิ) ผูกจิตให้มีจิตใจตั้งงาม เข้มแข็ง มีความสุข มีเจตจำนงเป็นกุศล และพัฒนาแกนปัญญา(ปัญญา)ให้รู้จักแก้ไขปัญหาได้ จิตใจสดใส เบิกบาน สงบสุข ประสานความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคม บุคคลให้มีความเชื่อมโยงกัน

กล่าวโดยสรุป ในการพัฒนาคนแบบองค์รวมควรให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการฝึกฝนและการเรียนรู้ให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ เช่นเดียวกับการมุ่งพัฒนาเยาวชนที่เป็นรากฐานสำคัญของประเทศ ฉะนั้น กลุ่มเครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนาได้ก้าวเข้ามามีบทบาทเป็นครูนักจัดการเรียนรู้ ด้วยมีเป้าหมายที่จะสร้างภูมิคุ้มกันในการป้องกัน ช่วยเหลือเยียวยา พัฒนาเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ครูนักจัดการเรียนรู้จึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจ หลักการในการพัฒนามนุษย์และสังคมเบื้องต้น รู้จักตน เรียนรู้เพื่อบ่มเพาะโลกทัศน์ เสริมสร้างพลังและเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงในตนให้สามารถมีศักยภาพภายในที่เข้มแข็ง สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้โดยรอบจนมีแนวทางในการบรรเทาทุกข์และแก้ไขปัญหาได้อย่างชาญฉลาด การพัฒนามนุษย์และสังคมแนวพุทธแบบองค์รวมและการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่เยาวชนกลุ่มเสี่ยงหรือตั้งครุภีไม่พึงประสงค์ (แม่วัยใส) เป็นสองหลักการที่แม่ชีในฐานะครูนักจัดการเรียนรู้หรือครูฝึกอบรมในโครงการ “ทางแห่งรัก” ต้องเรียนรู้และบ่มเพาะสม่ำเสมอ โดยเป็นหลักที่นำมาสร้างสรรคเป็นพุทธวิธีในการสร้างภูมิคุ้มกันเชิงคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน

ซึ่งใช้กระบวนการศึกษา ๓ คือ ศील สมาธิ ปัญญา มาสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับเยาวชนกลุ่มเป้าหมายให้เกิดภูมิคุ้มกัน และผลลัพธ์ของสุขภาวะที่สมบูรณ์

๔.๑.๒ การให้คำปรึกษา

การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการที่ครูนักจัดการเรียนรู้ให้คำปรึกษาแก่เยาวชน เพื่อช่วยเหลือตามหลักการ โดยอาศัยแนวคิดจิตวิทยาแนวพุทธมาเป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เยาวชน สามารถรู้จักตน เข้าใจปัญหาของตนและเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาได้ ด้วยการใช้ลักษณะคำอธิบายตามแนวทางของพระพุทธศาสนาในการเข้าใจหลักของธรรมชาติ ชีวิต จิตใจ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการให้ความช่วยเหลือแบบเป็น “กัลยาณมิตร” เป็นเพื่อนที่ดี คอยรับฟังด้วยวิจณภาษา(ภาษาพูด) อวิจณภาษา(ท่าทาง การแสดงออก) เยียวยา และเข้าใจอย่างลึกซึ้ง รู้เท่าทันต่อปัญหา เพื่อให้เยาวชนสามารถเข้าใจตนเองและแก้ปัญหาให้แก่ตนเองและเพื่อนได้ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ทักชะ การฟังขั้นพื้นฐานสู่ทักชะการฟังอย่างใส่ใจและลึกซึ้ง เป็นการฟังด้วยความใส่ใจอย่างแท้จริง การเรียนรู้ให้กลับมาสู่ปัจจุบันขณะ วางเรื่องราวของตนลง ผ่อนคลาย มีการทวนความ ภายหลังจากการฟัง สังเกตท่าทางและน้ำเสียงของการพูด

๒) การให้และรับการสะท้อนกลับ เพื่อเป็นกระจกสะท้อนและสงบ นำเสนอทัศนะที่มีความสมดุล ไม่ด่วนตัดสิน เอาใจเขามาใส่ใจเรา ระบุประเด็นให้ชัด ไม่พูดเป็นวงกว้าง โดยมีแนวทางสำหรับการฟังสะท้อน

กลับ คือ (๑)มีใจเปิดรับ สนใจสภาวะจิตใจของตนเอง (สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นในจิต ขณะที่มีการรับฟัง ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ) (๒)มองทุกเสียงที่สะท้อนกลับเข้ามาในใจเปรียบดังของขวัญให้เราได้เรียนรู้ ไตร่ตรองสิ่งที่เราได้รับฟังรับรู้ความรู้สึก พร้อมกับเคารพเชิญหน้ากับสภาวะอารมณ์ของตน ค่อยๆ ผ่อนคลายและปลดปล่อย (๓)การลงมือปฏิบัติการ ด้วยการให้คำพูดที่ดีและเป็นประโยชน์ ใช้คำถามที่ดี ใช้การกระทำที่เป็นประโยชน์ เช่น การลงมือช่วยเหลือ^๘

ครูนักจัดการเรียนรู้ต้องเรียนรู้และเข้าใจเรื่องจิตวิทยาพัฒนาการของวัยรุ่น ทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายและจิตใจ นับเป็นเส้นทางที่สร้างกระบวนการทัศน์ในการปฏิบัติงานของครูนักจัดการเรียนรู้ได้ตระหนักถึงธรรมชาติของช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของเยาวชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่าง ลุ่มลึกขึ้น โดยเฉพาะในยุคสังคมปัจจุบัน ยุคข่าวสารไร้พรมแดน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิดของวัยรุ่นมากขึ้น ด้วย ช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ วัยรุ่นเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เนื่องจากการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตอย่างมากและมีความยากลำบากในการปรับตัว และยังเป็นวัยที่มีพัฒนาการปรับเปลี่ยนจากวัยเด็กเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ เริ่มตั้งแต่ช่วงอายุประมาณ ๑๒ หรือ

๑๓ ปี จนกระทั่งถึงอายุประมาณ ๒๐ ปี มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย คือ การเปลี่ยนแปลงร่างกายภายนอกและการมีวุฒิภาวะทางเพศ เช่น ความสูง น้ำหนัก การเริ่มมีลักษณะทางเพศ ได้แก่ การมีหน้าอกในวัยรุ่นหญิง การมีหนวดและการเปลี่ยนแปลงของเสียงในวัยรุ่นชาย ขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการด้านอื่นๆ ด้วย เช่น ความสนใจในเพศตรงข้าม มีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ มีลักษณะอ่อนไหว เปลี่ยนแปลงง่ายและรวดเร็ว^๙ พัฒนาการด้านจิตวิทยาและด้านสังคมของช่วงวัยรุ่นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและจิตใจที่มีภาวะอารมณ์ อ่อนไหวง่าย คิดเร็ว และยังเป็นช่วงเวลาที่ยังไม่มีความรักใคร่ชอบมากนัก ดังนั้นครูนักจัดการเรียนรู้ต้องเรียนรู้และเข้าใจสภาวะดังกล่าวของการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของพัฒนาการของเยาวชน

การฝึกฝนตนของครูนักจัดการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในการพัฒนาตน พัฒนาศักยภาพและเพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง ครูนักจัดการเรียนรู้จะต้องรู้จักตนเอง ด้วยหลักปรโตโมสะและโยนิโสมนสิการ เป็นการเรียนรู้และเข้าใจปัจจัยภายนอกและภายในที่เกิดขึ้นกับตนเองเพื่อพร้อมตรวจสอบปรับปรุง พัฒนาตน ปัจจัยภายนอก(ปรโตโมสะ)คือ เสียงจากผู้อื่นหรือกัลยาณมิตร รวมถึงสื่อสารทุกชนิด ปัจจัยภายใน(โยนิโสมนสิการ)คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา หาประโยชน์ได้และ

^๘ สรุปลงมาจาก คาเรน คิสเซล เวเกลา, มิตรไมตรีไม่มีประมาณ คู่มือให้การปรึกษาและจิตบำบัดแนวภาวานา, แปลโดย ดวงหทัย ชาติพุทธิกุล, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา, ๒๕๔๗) หน้า ๑๔๓-๑๖๘.

^๙ ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘) หน้า ๔๕๐.

เห็นความจริง เพื่อพัฒนาศักยภาพ สภาวะทางอารมณ์ จิตใจให้มีความเข้มแข็งและมั่นคง โดยเป็นการหมั่นสำรวจตรวจสอบตนเองอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการสังเกต ใคร่ครวญ ฝึกฝน ปฏิบัติ ให้ไปสู่วิถีความประพฤตินี้ดีงาม^{๑๐} การฝึกอบรมภาวนาและการเจริญสติด้วยการนำเอาหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มาเป็นแกนกลางที่จะต้องฝึกอบรม ปรับปรุงตนด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้มีความก้าวหน้าเพื่อบรรลุเป้าหมายคือ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นครูนักจัดการเรียนรู้ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ตามหลักพรหมวิหาร ๔ อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา^{๑๑} ด้วยการหล่อหลอมคุณค่าและความหมายของ “ความรัก” คือ เมตตา เป็นความปรารถนาดีมีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข ความกรุณา คือ อยากร่วมช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง มุทิตา เป็นความเบิกบาน พลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแจ่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จก้าวหน้า ยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน และ อุเบกขา โดยมีใจเป็นกลาง คือ มองตามความเป็นจริง มั่นคง เที่ยงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะ

วินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการเหตุผล และความเที่ยงธรรม^{๑๒}

จากการสังเคราะห์ห้วงค์ความรู้สู่นวัตกรรมในการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องเพศศึกษากับเป้าหมายในการสร้างภูมิคุ้มกันเชิงจริยธรรมและคุณธรรมให้กับเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์ห้วงค์ความรู้มาสู่วิธีการและการออกแบบกิจกรรมในการเรียนรู้ให้แก่ครูนักจัดการเรียนรู้และเยาวชน กลุ่มเป้าหมายได้อย่างสร้างสรรค์และก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้น

๔.๒ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๔.๒.๑ ผลที่เกิดขึ้นกับแม่ชีในฐานะครูนักจัดการเรียนรู้

ผลการดำเนินงานโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามใน ๗ ประเด็นหลักพบว่า แม่ชีที่เข้ารับการฝึกอบรมมีระดับความรู้และสามารถเพิ่มมากขึ้นทั้ง ๗ ด้านโดยมีการพัฒนาใน ๓ ด้านที่เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ คือ ด้านศักยภาพและการพัฒนาตน (ค่าเฉลี่ย ๒.๓๕) ด้านเทคนิคและทักษะในการปฏิบัติงาน(ค่าเฉลี่ย ๒.๒๗) และด้านจิตวิทยาพัฒนาการและสังคม (ค่าเฉลี่ย ๒.๐๘) โดยรวมภายหลังจากการฝึกอบรมแม่ชีมีความรู้ความเข้าใจและความเชื่อมั่นต่อศักยภาพของตนเพิ่มมากขึ้น

สรุปการพัฒนาตนเองของแม่ชีในการเป็นครูนักจัดการเรียนรู้หลังจากได้รับการ

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๘) หน้า ๕๖๓.

^{๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๓๘/๔๖๘

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๑๓๔.

ฝึกอบรมเพื่อเตรียมตัวเป็นครูนักจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑)ความเข้าใจต่อปัญหาและการทำประโยชน์ต่อสังคม เห็นความทุกขสิ่งของเด็ก เติญ ปัญหาต่างๆ ที่พบทำให้รู้สึกเข้าใจเด็ก เข้าใจปัญหา อารมณ์ ความต้องการตามสภาพของวัยรุ่นด้วยความจริงใจ เรียนรู้เรื่องความรักจากเด็กๆ ทำให้เกิดความซัดแจ้งในธรรม เรื่องคุณ-โทษของการดำเนินชีวิตได้ชัดเจน ตามแนวหลักธรรมยั้งขึ้น “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีทุกข” “มีรักร้อย ทุกขร้อย”

๒)เข้าใจความหมายของคำว่ารัก ที่กว้างขึ้น มีความรักปรารถนาดี ความเห็นใจ วัยรุ่น ปรารถนาให้ทุกคนอยู่ด้วยความรัก ความเห็นใจ ช่วยเหลือกันและกัน

๓) มีเมตตาต่อเพื่อนร่วมงาน เมตตาในการให้คำปรึกษากับเด็กและวัยรุ่น ด้วยความอ่อนโยนเข้าใจ ใจเย็น ฟังทุกอย่าง ไม่ตัดสินตามความคิดตัวเอง

๔) กล้าแสดงออก ในการนำกิจกรรมต่างๆ กล้าให้ความรู้ กล้าคิด กล้าพูด กล้าให้ความช่วยเหลือ กล้าทำสิ่งที่ไม่เคยจะเป็นผู้นำกล้าตัดสินใจแบบรับผิดชอบด้วยตนเอง เช่น เรื่องการประสานงานกับชุมชน หน่วยงาน วัด รวมถึงความกล้าแสดงออกในการนำกิจกรรมต่างๆ

๕)รู้จักตัวเองและพัฒนาตนเอง ยอมรับฟังความคิดของผู้อื่น อดทนและรู้จักควบคุมอารมณ์ในช่วงการทำงานเป็นทีม อดทนต่ออารมณ์ของผู้ร่วมงานทั้งหลาย อดทนกับเวลา สถานที่ อดทน ต่อความเร่งรีบ ต่อสภาพภูมิอากาศ พอใจกับตัวเอง เป็นตัวเองมากขึ้น ปรับตัวกับหมู่คณะ รู้จักให้เกียรติซึ่งกันและกัน เรียนรู้ในการปรับ

พฤติกรรมตนเอง รู้จักเข้าสังคม สามารถ เข้าใจสังคม เข้าใจบุคคลที่เกี่ยวข้อง การวางตัวในสังคม มีบุคลิกภาพดีขึ้น ทำงาน เพราะอยากทำ มีความตั้งใจกับงานที่ทำ พอใจกับกิจกรรม ไม่เห็นแก่ทรัพย์สินหรือค่าตอบแทน

การดำเนินกิจกรรมโครงการฝึกอบรมเยาวชนครั้งนี้ ได้สร้างโอกาสให้แม่ชี นักจัดการเรียนรู้ได้มีส่วนสำคัญในการทำงาน ต่อเนื่องกับเยาวชนในพื้นที่เครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนทั้ง ๔ แห่ง ทำให้เกิดกระบวนการป้องกันปัญหาพ่อ-แม่วัยใส ได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจากโครงการนี้ก่อให้เกิด ๑) เกิดความเป็นเครือข่ายครูนักจัดการเรียนรู้ในการจัดฝึกอบรมให้กับเด็กและเยาวชนในเรื่อง “ทางแห่งรัก” ที่สามารถช่วยเหลือและพัฒนา ศักยภาพระหว่างกันได้อย่างต่อเนื่อง โดยใช้ฐานกิจกรรมของเครือข่ายแม่ชีไทยพัฒน และการต่อติดประสานความร่วมมือระหว่างกันอยู่เสมอ ๒) เกิดการขยายบทบาทและการเป็นที่ ยอมรับในการทำงานทางสังคมของแม่ชีมากยิ่งขึ้น โดยสามารถนำมิติความเป็นผู้หญิงและคุณค่าในทางศาสนธรรมมาใช้ได้อย่างมีความหมายและส่งผลต่อการช่วยป้องกัน ปัญหาพ่อ-แม่วัยใส ที่กำลังเป็นสถานการณ์ ปัญหาเร่งด่วนในสังคมไทยอยู่ในขณะนี้

๔.๒.๒ ผลการดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นแก่เยาวชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการฝึกอบรมเยาวชนใน ๔ รุ่น จำนวน ๒๔๕ คน ได้เกิดการพัฒนากุณมีคุ้มกันเชิงคุณธรรมและจริยธรรมในตนเอง โดยกระบวนการในการจัด

ค่ายเยาวชน “ทางแห่งรัก” ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันแบบผ่านการจัดกิจกรรม การกลับมาทบทวนความรู้สึกและความนึกคิดตนเอง การถอดความรู้จากประสบการณ์ ที่ให้เกิดความแสดงออกและเปิดใจเรียนรู้ระหว่างกัน ด้วยความสุขและมีความสุข

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ผ่านกิจกรรม “ต้นไม้แห่งตัวฉัน” พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีภูมิคุ้มกันเรื่องการมองโลกทัศน์ของตน ความคิด ความเชื่อในเรื่องเพศศึกษาเพิ่มขึ้นจากเดิมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย ๓.๕๒) มาเป็นระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๒๐) ในเรื่องคุณค่าของจิตใจและคุณธรรม กลุ่มตัวอย่างได้รับการเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน และมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจเพิ่มขึ้นจากเดิมระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๘๒) แต่เมื่อผ่านการเข้าร่วมการฝึกอบรมค่าเฉลี่ยก็เพิ่มขึ้นมาอีก (ค่าเฉลี่ย ๔.๒๒) หากพิจารณาผลในเรื่องความรู้เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ ทักษะวิธีการในการแก้ไขปัญหาและทางออกต่อเรื่องเพศ ผลของการศึกษาที่จะพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในเรื่องเพศศึกษา การดูแลตัวเอง เพิ่มขึ้น จากระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย ๓.๖๐) มาเป็นระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๒)

ด้านการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาเยาวชน (ระดับการประเมินที่ได้ร้อยละ 60 ดีมาก และร้อยละ 40 ระดับดี) มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยมีระเบียบวินัยมากขึ้น ตรงต่อเวลา สงบขึ้น กล้าแสดงออกมากขึ้น มีความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนดีขึ้นกว่าเดิม และสะท้อนให้เห็นถึงควมมีคุณค่าของตนเอง มีทักษะชีวิตและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถคิดวิเคราะห์ มี

วิธีการในการแก้ไขปัญหามากขึ้น บางคนได้นำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาจริงที่กำลังหาทางออก มีความคิดก่อนที่จะทำอะไรที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการเลือกคบแฟน และปฏิบัติตนให้ถูกต้องกับแฟน มีพฤติกรรมด้านความรักในกรอบที่เหมาะสมกับวัย คำนึงถึงผลของการกระทำและมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

ผลการดำเนินงานในกิจกรรม “นักเขียนบันทึกข้อความ” ของกลุ่มตัวอย่างในการผ่านประสบการณ์เข้าร่วมในค่ายเยาวชน “ทางแห่งรัก” จนจบกระบวนการในการเรียนรู้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในมิติของการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรม โดยเฉพาะในเรื่อง “ความรัก ความสามัคคี” การอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้ที่ช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ “ความกล้าหาญ” และกล้าแสดงออก ล้วนเป็นผลผลิตที่สะท้อนว่า หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา พรหมวิหาร ๔ ที่เริ่มต้นด้วย “เมตตา” นั้นมีความหมายและมีพลังในการเปลี่ยนแปลงให้แก่เยาวชน เป็นประตูแรกที่สำคัญต่อการเริ่มเรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์กับผู้อื่น หากว่าเยาวชนเริ่มสำรวจและให้ความรักตนก่อนแล้ว การเรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหาหรือแสวงหาทางออกก็จะเป็นก้าวต่อมาที่ช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางกายและใจได้เป็นอย่างดี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยรวมของโครงการ ภายหลังจากการดำเนินงาน พบว่า *ด้านความรู้สึกพึงพอใจที่มีการจัดค่ายเยาวชน “ทางแห่งรัก”* (ระดับการประเมินที่ได้ร้อยละ ๗๓.๓ ระดับดีมาก และร้อยละ ๒๗.๗ ระดับดี) โดยมีการสะท้อนภาพรวมของการจัด

ฝึกรอบรมคือ ความประทับใจในการอบรม ที่เสนอด้วยรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ที่ให้มีส่วนร่วมระหว่างกัน ให้นักเรียนได้ลงมือทำ คิดแก้ปัญหาด้วยตัวเอง สนุกและมีความรู้ที่เข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อ และช่วยให้นักเรียนได้ซึมซับความรู้สู่ชีวิตจากเพื่อน ครู และพ่อ-แม่ที่มาสังเกตการณ์ เนื้อหาการอบรมที่มีกิจกรรมในการเลือกคู่หรือการมีความรัก ช่วยให้นักเรียนสามารถคิดเป็นและรู้จักมีสติ รู้จักอยู่ในสังคม เข้าใจชีวิตได้ดีขึ้น และเห็นแสงสว่างในชีวิตตั้งแต่เยาว์วัย การใช้กิจกรรม คำพูด และสื่อในการอบรมได้เหมาะสมกับเนื้อหาเวลา และวัย(รุ่น)ผู้มีส่วนร่วมอบรม โดยวิทยากรมีความรู้ความสามารถมากและมีความเสียสละในการจัดการอบรม

ด้านเนื้อหา (ระดับการประเมินที่ได้ร้อยละ ๘๐ ระดับดีมาก ร้อยละ ๒๐ ระดับดี) ครูในโรงเรียนให้ภาพสะท้อนต่อโครงการฯ ว่า เนื้อหาเป็นประโยชน์ให้เด็กได้ข้อคิดสามารถป้องกันตนเองในเรื่องหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ในวัยที่ยังไม่พร้อม เรียนรู้ปัญหาที่เกิดกับวัยรุ่นสมัยนี้ที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมอย่างชัดเจน ได้รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง ได้รับรู้แนวทางการปฏิบัติตนในการที่นำกิจกรรมไปแก้ปัญหาชีวิตได้เป็นอย่างดี นำไปใช้ในสังคมโรงเรียน สังคมชุมชน ชีวิตประจำวัน และนำความรู้ไปแนะนำคนอื่นได้ โดยเฉพาะเนื้อหาเหมาะกับเด็ก ม.๑-๓

สำหรับ ด้านกิจกรรมหรือกระบวนการที่ใช้ในการจัดอบรม (ระดับการประเมินที่ได้ ร้อยละ ๖๐ ระดับดีมาก และร้อยละ ๔๐ ระดับดี) ภาพสะท้อนโครงการฯ โดยครูในโรงเรียนให้ความเห็นว่า กิจกรรม

หรือกระบวนการในการจัดค่ายฯ นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน ตื่นเต้น เข้าใจง่าย กะทัดรัด ไม่เครียด มีเกมส์ที่หลากหลายทันสมัยเข้าใจวัยรุ่น น่าสนใจ ชวนให้อยากเรียนรู้ ไม่น่าเบื่อ เหมาะกับเวลาที่จัด บทเพลงเข้ากับยุคสมัย เราความสนใจ เหมาะกับวัยของนักเรียน อีกทั้งนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมทุกคน มีโอกาสแสดงความคิดเห็นพูดในสิ่งที่นึกคิด บรรยากาศในการอบรมสนุกสนาน แต่แฝงไว้ด้วยสาระข้อคิดในการใช้ชีวิตของวัยรุ่น ให้ปฏิบัติตัวเหมาะสมสร้างความมีสำนึกที่ดีต่อสังคม

นอกจากนั้น ด้านการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาในตัวเด็กและเยาวชน (ระดับการประเมินที่ได้ ร้อยละ ๖๐ ระดับดีมากและร้อยละ ๔๐ ระดับดี) เยาวชนที่ผ่านมาอบรมแล้วมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยมีระเบียบวินัยมากขึ้น ตรงต่อเวลา สงบขึ้น กล้าแสดงออกมากขึ้น มีความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนดีขึ้นกว่าเดิม และได้เห็นถึงความมีคุณค่าของตนเอง มีทักษะชีวิตและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถคิดวิเคราะห์ มีวิธีการในการแก้ไขปัญหามากขึ้น บางคนได้นำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาจริงที่กำลังหาทางออก มีความคิดก่อนที่จะทำอะไรที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการเลือกคบแฟน และปฏิบัติตนให้ถูกต้องกับแฟน มีพฤติกรรมด้านความรักในกรอบที่เหมาะสมกับวัย เฉพาะข้อคิดถึงผลของการกระทำและความรับผิดชอบของผู้ชายและผู้หญิงต่อการกระทำของตนเอง ที่จะทำให้คนที่เรารักทุกข์หรือเสียใจ

จากข้อมูลข้างต้นในผลการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงจากแม่ชีในฐานะครู

นักจัดการเรียนรู้ได้มองเห็นพัฒนาการของเยาวชน ได้สัมผัสในการทำงานจัดค่ายเยาวชนอย่างใกล้ชิดนั้น ได้แสดงให้เห็นว่า เยาวชนกลุ่มเป้าหมายมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักต่อปัญหาเรื่องเพศที่ตนเคยประสบและได้เรียนรู้หาแนวทางในการแก้ไข หากทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นขณะเดียวกันก็ยังพบว่า ในด้านบุคลิกภาพ ความกล้าหาญ กล้าแสดงออกก็มีมากขึ้นตามมาด้วย นอกจากนี้ ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดอบรมในค่ายเยาวชนฯ “ทางแห่งรัก” ยังส่งผลต่อการยอมรับของโรงเรียน ชุมชน โดยรอบผ่านบทบาทของแม่ชีหรือสตรีในพระพุทธศาสนาทำให้ได้หวนกลับมามีพลังและคุณค่าของตนในการทำงานเพื่อชุมชน/สังคมได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

๕.สรุป

แม่ชีบุคลากรในพระพุทธศาสนาที่ยังขาดทักษะและโอกาสในการเป็นผู้สอนเมื่อผ่านการอบรมครูนักจัดการเรียนรู้ในโครงการจัดการความรู้ในชื่อ “ศิลปะแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธสู่ทางแห่งรักสำหรับเยาวชน” ครั้งนี้แล้ว ผลที่เกิดขึ้นแก่แม่ชี คือ เป็นบุคลากรที่มีประสบการณ์ มีความรู้ มีทักษะและความชำนาญต่อเรื่องของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในประเด็นปัญหาเรื่องเพศ การตั้งครุภังค์ไม่พร้อมของเยาวชน เข้าใจแนวทางการส่งเสริมที่ถูกต้องด้วยการมองเห็นบทบาทของตนว่าเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้และวางตนแบบเป็นมิตรไมตรีกับเยาวชน ไม่ใช่เพียงเพราะผู้สอนเท่านั้น แต่เป็นผู้สรรสร้างเยาวชนไปสู่การมี

ภูมิคุ้มกันเชิงคุณธรรม และแนะนำให้เยาวชนเห็นคุณค่าของความรักให้ไปถึงระดับความเข้าใจ เข้าถึงมิติคุณค่าของพระพุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์และสังคม จนเกิดสุขภาวะที่ชัดเจน อีกทั้งยังเป็นผู้พร้อมที่จะพัฒนาตนเองเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นในการทำงานเพื่อเพื่อนมนุษย์ และพร้อมจะเติมความรู้และทักษะใหม่ๆ ควบคู่กับการเรียนรู้ร่วมกับเยาวชน จนสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาเป็นบทเรียนในการพัฒนางานและพัฒนาตนให้เป็นผู้ที่ยังประโยชน์ให้เกิดแก่สังคม และสร้างเมล็ดพันธุ์ที่ดี มีภาวะของการเป็นผู้นำและต้นแบบของการเรียนรู้ได้ต่อไป

สำหรับเยาวชนเมื่อได้ผ่านโครงการนี้แล้วได้ก่อเกิดการเรียนรู้พัฒนาชีวิต แก้ไขปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวอย่างเรื่องเพศสัมพันธ์อย่างเข้าใจ มีแนวทางให้เลือกในการจัดการหาทางออกให้กับปัญหาของตน มีสัมพันธภาพที่ดีกับสิ่งต่างๆ รอบตัว ค่อยๆ เปลี่ยนมุมมองที่ไม่เข้าใจ มาเข้าใจ ก่อเกิดความรู้ ทักษะชีวิต ผลการประเมินชี้ให้เห็นว่าเยาวชนมีพัฒนาการ มีทักษะ เกิดการเรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเอง สร้างคุณค่าและการมองเห็นตนในเรื่องอารมณ์และความรู้สึกในเชิงบวกมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องเพศศึกษาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวให้หวนกลับมาเข้าใจความรัก ความเมตตา จากประสบการณ์ในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยมีแม่ชีซึ่งเป็นครูนักจัดการเรียนรู้มีหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร คอยชี้แนะแนวทางและเป็นเพื่อนร่วมรับฟัง เสริมยาป้องกันปัญหาให้ทางเลือกแก่เยาวชน

ขณะเดียวกันการร่วมสร้างพื้นที่สำคัญ เวที และการแบ่งปันประสบการณ์ รวมถึงการสร้างทีมการทำงานร่วมกันภายใต้

เครือข่ายแม่ชีไทยพัฒนา ครูนักจัดการเรียนรู้ได้ มีศักยภาพในตน ตลอดจนความสัมพันธ์อันดี กับชุมชนตามบทบาทหน้าที่ที่ตนได้แสดง เช่น การสร้างความร่วมมือกับทางโรงเรียนต่างๆ เกิดการประสานระหว่างกันที่จะร่วมพัฒนา เยียวยาจิตใจของเยาวชน ก่อเกิดความเข้าใจ ในสถานะและบทบาทของแม่ชีแก่สังคมได้ดี

ขึ้น ชุมชนรอบข้างที่มีส่วนร่วมในโครงการครั้งนี้ มองเห็นถึงคุณค่าของผู้หญิงใน พระพุทธศาสนาในฐานะแม่ชีได้กระจ่างชัดขึ้น ยอมรับในความรู้ความสามารถและพร้อมที่จะ มอบความไว้วางใจให้เป็นผู้สอนเยาวชนใน ความดูแลของตนต่อไป

บรรณานุกรม

คาเรน คิสเซล เวเกลา, **มิตรไมตรีไม่มีประมาณ คู่มือให้การปรึกษาและจิตบำบัดแนวภาวานา.**

ดวงหทัย ชาติพุทธิกุล, ผู้แปล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา, ๒๕๔๗

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทยๆ.** กรุงเทพฯ:

ม.ป.ท. บรรยายในการตอบคำถามของคณะนักวิจัย โครงการพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทยๆ และโครงการวิจัยระยะยาวของเด็กไทย ที่วัดญาณเวศกวัน ๑๕ กันยายน ๒๕๕๓.แหล่งที่มาจาก

http://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/integrated_development_of_thai_children.pdf (๗ ตุลาคม ๒๕๕๘)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.** พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, กรุงเทพฯ :

มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๘.

พุทธทาสภิกขุ. **การศึกษาที่สมบูรณ์แบบ: คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด.** กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๙.

มนตรี สิริโรจนานันท์ (สืบดวง), **สตรีในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

แม่ชีจตุติภา ทรรพสุทธิ์, “บทบาทแม่ชีของพระพุทธศาสนาในฐานะผู้บริหารองค์กรที่มีกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชน กรณีศึกษา มูลนิธิธรรมานูร์กษ,” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,** ๒๕๕๓.

ยุพิน ประเสริฐพรศรี, “แนวทางและรูปแบบการปฏิบัติงานแนวพุทธในการให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ประสบกับความยากลำบาก: กรณีศึกษา อารามภิกษุณีนิโรธาราม

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทยและโครงการพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนา (คพพ.) นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”
วิทยานิพนธ์สังคมสังเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสังเคราะห์ศาสตร์
คณะสังคมสังเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗.

วัชรีย์ พุ่มทอง และตฤตถันย์ นพคุณ, “ดัชนีวัดความสุขของภาครัฐและภาคีพัฒนา,” **วารสาร
เศรษฐกิจและสังคม**, ปีที่ ๔๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๐) : ๖๒-๖๘.
ศรีเรื่อน แก้วกั้งวาล, **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.

“สถิติแม่วัยใส” ไทยติดอันดับสองของอาเซียนเร่งจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องเพศ. แหล่งที่มาจาก
<http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=95700000163>
42 (๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๘).

